

MUNI
MASARYKOVA
UNIVERZITA

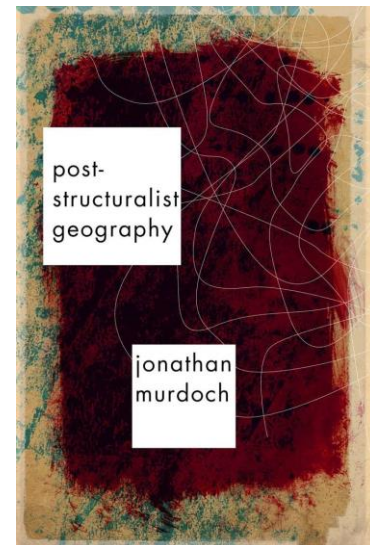
Spaces of Quiet
Sustainability

Mimo představu nedostatku: zahrádky jako třetí prostor

Petr Daněk

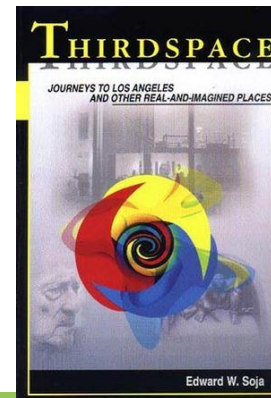
Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita
danek@sci.muni.cz

- Prostor není nějaká pasivní aréna, kontejner, neutrální rámec, ve kterém se naše životy prostě odvíjejí.
- Je společensky utvářený prostřednictvím našich vztahů k jiným lidem, skupinám i prostředí. Je výsledkem systematického budování a udržování sítí vztahů mezi různými věcmi. Mohou tak vznikat různé typy prostoru.
 - Michael Foucaut: žijeme uvnitř souboru vztahů.
 - Gillian Rose: prostor je utvářený performativně, prostřednictvím jednání lidí.
 - Doreen Massey: prostor je neustále v procesu vytváření, nikdy není dokončený.

Tři typy prostoru

- Henry Lefèbvre (1974): Production of space
 - 1. *le perçu* - vnímaný prostor, vytvářený předivem každodenních vztahů
 - 2. *le conçu* - koncipovaný prostor, vytvářený reprezentacemi a teoriemi prostoru
 - 3. *le vécu* - představovaný a žitý prostor, vytvářený naší představivostí.
- Edward Soja (1996) Thirdspace
 - První prostor: fyzické prostředí, ve kterém se odvíjejí každodenní životy.
 - Druhý prostor: prostor vědců, plánovačů, urbanistů. Vytváří reprezentace jako jsou mapy a plány. Je dominantní, podřizuje svojí logice každodennost prvního prostoru. Hlavními tvůrci jsou stát a trh.
 - Třetí prostor: žitý a představovaný prostor obyvatel a uživatelů míst, a některých umělců. „Hybridní místo na okraji“, místo pro vzdor a zpochybnění dominance druhého prostoru. Místo vzniku „alternativ“.

Prostory jídla: první prostor

- První prostor: prostory vytvářené tradičním samozásobitelstvím. Vnímané, nereflektované. Produkce potravin součástí každodenních vztahů.
- Výsledkem procesů vytvářejících první prostor je různorodost sociálních vztahů, ekonomických forem i kulturních krajin.

Prostory jídla: druhý prostor

- Druhý prostor: prostory vytvářené moderním zemědělstvím. Založené na aplikaci vědy a technologie. Koncipované s cílem dosažení maximální efektivity a zisku.

Prostory jídla: druhý prostor

- Druhý prostor jídla: standardizovaný, přísně kontrolovaný a regulovaný.
- Vytváří globální síť, propojující přírodní zdroje, zemědělce, plodiny, zvířata, kontrolní úřady, obchodníky
- Klíčovými centry, utvářejícími tyto prostory („centry kalkulace“), jsou velké korporace (Monsanto, Bayer, DuPont, Agrofert...)
- Typická strategie vytváření druhých prostorů jídla: odvedení pozornosti od jídla jako takového. Důraz na jiné aspekty produkce a spotřeby jídla: cena; rychlost obsluhy/dodávky; atraktivita prostředí, kde je jídlo prodáváno nebo konzumováno.
- Závažné environmentální a sociální dopady.

- **Třetí prostor: místo setkávání a soupeření různých perspektiv, zpochybňování dominance druhého prostoru. Zpochybňovaný, dočasný, nezajištěný.**
- **Díky tomu taky kreativní, napomáhající vzniku nových řešení. Místo naděje na nalezení východisek z krize pozdní modernity.**
- **Důraz na různorodost, v protikladu ke standardizaci (jídla i vztahů).**
- **Převažuje strategie zapojení. Důraz na kvalitu jídla: „kultivace chuti“**
 - **ve smyslu tělesného prožitku**
 - **i ve smyslu kultivace sociálních a ekologických vztahů spojených s pěstováním a přípravou jídla**
- **Dobry příklad třetího prostoru: zahrádkářské osady.**

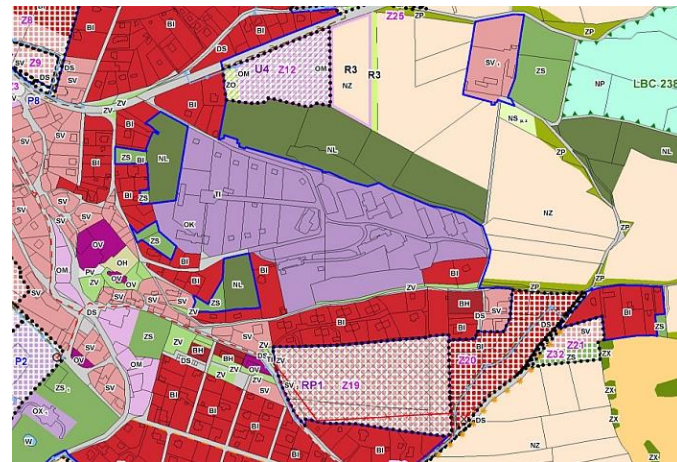

- **Převažuje cyklický čas, formovaným ročními obdobími, a fází života zahrádkářů. (Druhý prostor: lineární čas.)**
- **Trvalý růst není možný ani žádoucí. (Druhý prostor: růst je podmínkou fungování sítě.)**
- **Individuální zájmy vytvářejí různorodost. Odmítání ideologie. (Druhý prostor: formován ideologií maximalizace zisku/užitku.)**
- **Důsledkem důrazu na kvalitu jídla a „kultivace chuti“ (i když často to není hlavní záměr) je kvalita sociálních vztahů a udržitelnost prostředí (ekosystému) (Druhý prostor: odosobněné tržní vztahy a degradace ekosystému.)**

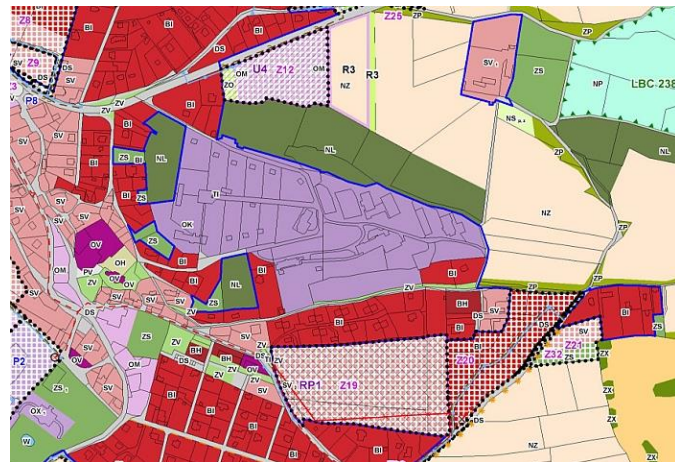
Zahrádky v územním plánu

- Územní plánování: typická činnost, vytvářející druhé prostory. Snaží se subjektivitu každodenního života podřídít racionalitě efektivního uspořádání. Vytváří uspořádaný systém, umožňující fungování města/společnosti.
- Zahrádky: neuspořádané, různorodé. Pro územní plánování obtížně čitelné.
- Navíc spojené s představou nedostatku, chudoby, minulosti. Něčeho, co do moderního města nepatří.

Proměna zahrádkaření

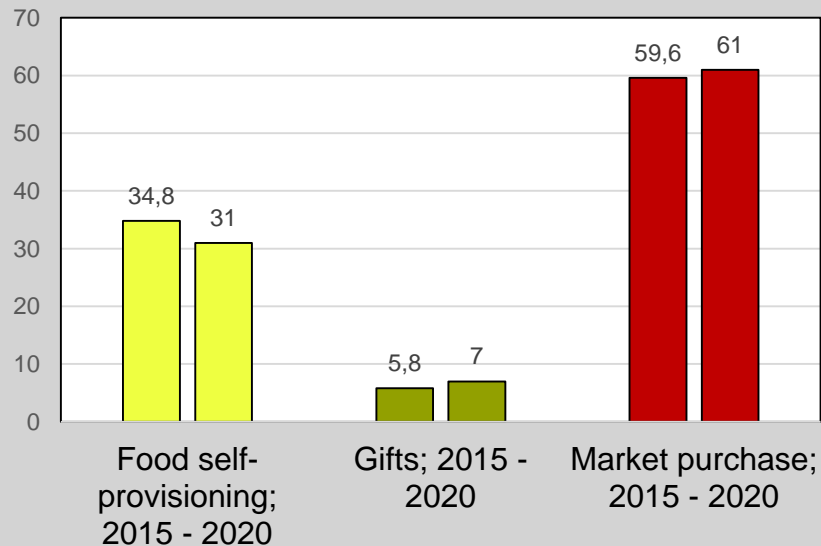
- Kdysi bylo strategií zajištění těžko dostupné nebo drahé zeleniny (chudoba, války). Tj. vytvářené procesy prvního prostoru.
- Prošlo ale proměnou: dnes víc důraz na kvalitu – jídla, sociálních vztahů, i prostředí.
- Finanční úspora zůstává přítomná, ale není hlavní motivací (tou je kvalita potravin).
- Územní plánování tuto změnu dostatečně nezaregistrovalo. Stále se snaží odsunout zahrádky na okraj města a nahradit je „moderními“ funkcemi (výstavba, doprava, park).

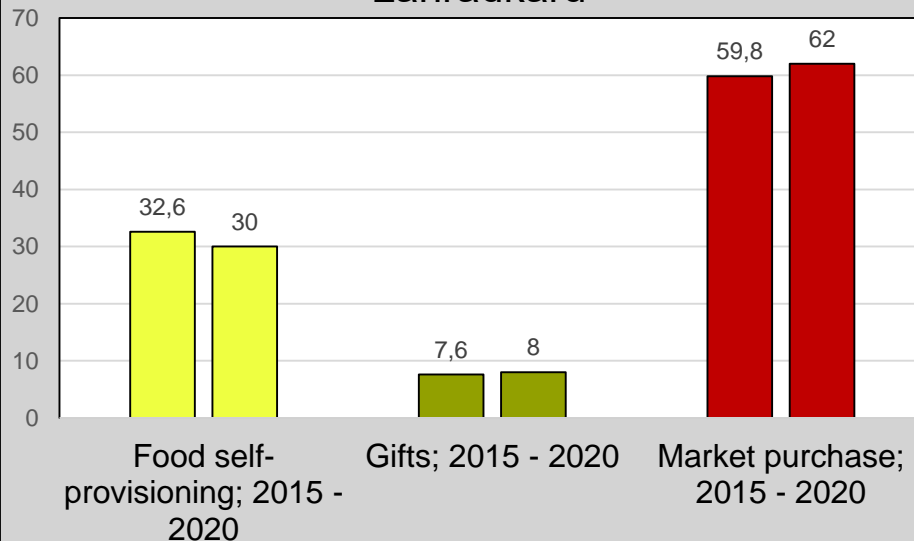
Jak to víme? Data z výzkumů.

- Podíl domácností, které pěstují nějaké potraviny (bez domácností zemědělců), Česká republika
 - 2015: 39,8 % domácností
 - 2020: 41,5 % domácností

Zdroj zeleniny v domácnostech zahrádkářů

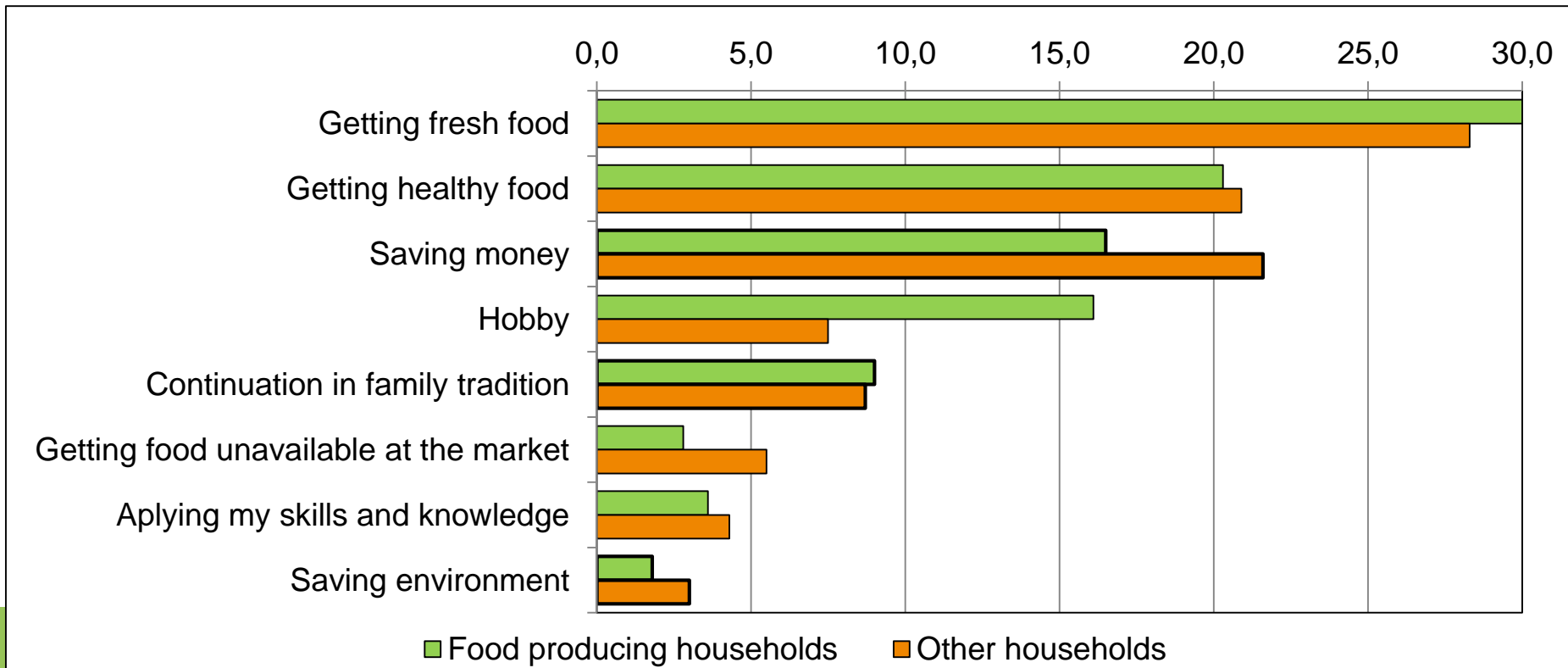

Zdroj ovoce v domácnostech zahrádkářů

Motivace pro pěstování potravin

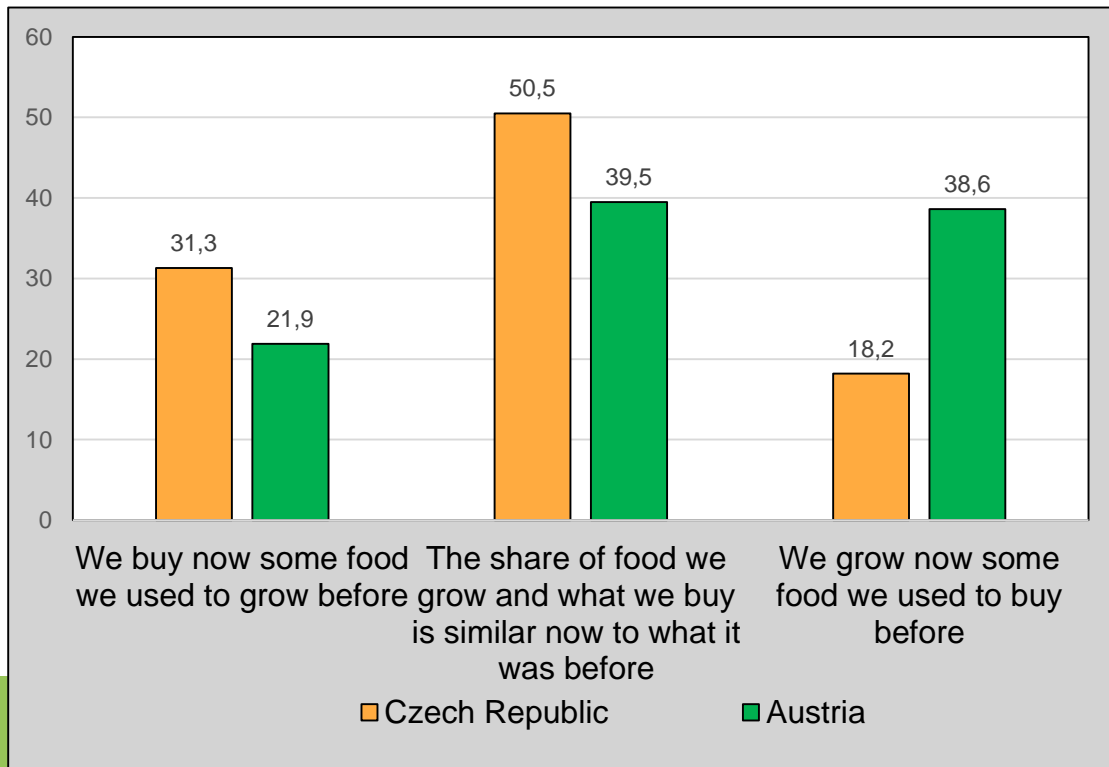
- Účastníci průzkumu vybírali tři hlavní motivy ze seznamu

Změna v čase: noví samozásobitelé

- **Otázka: porovnejte zdroje potravin ve vaší domácnosti dnes a před deseti lety**

- Pouze účastníci ve věku 25+ (n = 1125)

- **Česká republika: více domácností se přesunulo od samozásobitelství k nákupu potravin (z třetího do druhého prostoru)**
- **Rakousko: častější změna v opačném směru.**
- **Proč?**

Spaces of Quiet
Sustainability

A vibrant garden scene featuring several wooden raised beds. The central bed is filled with large-leafed green plants, possibly chard or spinach. To its right, a greenhouse structure with a translucent blue cover is open, revealing more greenery inside. The garden is surrounded by various plants, including tall stalks with small flowers and colorful garden ornaments like a blue watering can and a pink watering can. In the background, there's a wooden structure with a corrugated metal roof and a birdhouse hanging from a pole. The overall atmosphere is peaceful and productive.

Děkuji za
pozornost!